

मासिक अपडेट

नोभेम्बर, २०१६

सामुदायिक आत्मनिर्भर सेवा केन्द्र

सामुदायिक आत्मनिर्भर सेवा केन्द्र (आत्मनिर्भर केन्द्र) जिल्ला प्रशासन कार्यालय सिन्धुपाल्चोकमा २०४९ सालमा दर्ता भएको एक सामाजिक संस्था हो । ग्रामीण समाजमा विद्यमान शोषणमूलक र अन्यायपूर्ण शक्ति सम्बन्धमा फेरबदल ल्याउनका लागि गरिब तथा पिछडिएका वर्ग विशेषगरी भूमिहीन र मोहीलाई एकीकृत गरी उनीहरुको अधिकार सुनिश्चित गर्ने उद्देश्यले स्थानीय केही उत्साही शिक्षक र युवाले २०४८ सालमा यो संस्था सुरु गरेका थिए ।

आत्मनिर्भर केन्द्र भूमिहीन तथा गरिब किसानलाई सङ्गठित र सशक्तीकृत गर्दै भूमि अधिकार प्राप्तिको आन्दोलनमा वि.सं. २०५१ सालदेखि क्रियाशील छ । यसबीच आत्मनिर्भर केन्द्रले भूमि अधिकारका पक्षमा काम गर्ने राष्ट्रिय अगुवा संस्थाको पहिचान बनाएको छ । मोहियानी हक्को आन्दोलनबाट सुरु भएको यो अभियान आज भूमि तथा कृषि सुधारको सशक्त राष्ट्रिय आन्दोलन बनेको छ । यहाँसम्म आइपुगदा भूगोलमात्र फैलिएको छैन, भूमि अधिकारका मुद्दा, बुझाई, दृष्टिकोण, आन्दोलनमा सङ्घर्षरत र सहयोगी समुदाय, मूल्य-मान्यता आदि पक्ष पनि फैलैदै गएको छ ।

गरिबी र अन्यायको जरो भूमिको अन्यायपूर्ण वितरणले गरीब नागरिकको मानव अधिकार हनन भइरहेको छ र यसलाई न्यायोचित बनाउनुपर्छ, भन्नेमा संस्थाले अविचलित यात्रा तय गरेको छ । यसरी काम गर्ने सन्दर्भमा समस्या मात्र उजागर नगरी विकल्पहरु बहसमा ल्याउने र सामर्थ्यअनुसार आँफै पनि अभ्यास गर्दै आइरहेको छ । आफ्ना लक्ष्य भेट्न अझै संस्थाको कामलाई सघन बनाउँदै लैजाने र नतिजामा केन्द्रित हुने तथा भूमि अधिकारबाट वञ्चितको जीवनमा महशुष्प हुने परिवर्तन स्वयम् समुदायसँगै मिलेर ल्याउने संस्थाको अठोट छ । भूमि अधिकार अभियान देशका ६० भन्दा बढी जिल्लामा फैलिएको छ ।

यस महिनाका मुख्य अभियान, कृयाकलाप र उपलब्धीहरू :

संयुक्त लालपूर्जा

यस महिना जम्मा १४७ जोडीले ४१.९५ हेक्टर क्षेत्रफल जग्गा बराबर संयुक्त लालपूर्जा बनाएका छन् ।

बर्दिया, सिन्धुपाल्चोक, सर्लाही, रौतहट, रशुवा र उदयपुर गरी ५ जिल्लाहरूमा संयुक्त लालपूर्जा शिविर र छलफल कार्यक्रम सम्पन्न भएको छ । शिविरको मूल उद्देश्य संयुक्त लालपूर्जाको महत्व बुझाउने र सचेतिकरण गर्ने थियो । कार्यक्रममा सामुदायिक आत्मनिर्भर सेवा केन्द्रवाट तयार पारिएको संयुक्त लालपूर्जा सम्बन्धी डकुमेन्ट्री गाउँ गाउँमां देखाउने कार्य भयो । डकुमेन्ट्री हेरेपछि समुदायका सहभागीहरूसंग संयुक्त पूर्जाके महत्वबारे थप छलफल भयो । शिविरमा राजनीतिक दलका कार्यकर्ता, वडा नागरिक मञ्चका सदस्य, महिला दलित सञ्जाल, गाउँ भूमिअधिकार मञ्चका सदस्यहरूको उपस्थिती रहेको थियो ।

यस्तो छलफलले संयुक्त लालपूर्जा बन्ने क्रम जारी छ ।

मोही जग्गा बाँडफाँड अभियान

मोही बाडफाड र जग्गा नामसारीको लागि यस महिना ६०३ निवेदन दर्ता भएका छन् । सर्लाहीमा १३ जना मोहीले १२ बिगाहा १३ कठ्ठा ३ धुर जमिन मोही बापत पाएका छन् ।

रौतहट, महोत्तरी, सर्लाही, सिन्धुपाल्चोक, दाढ वाँके, बर्दिया लगायतका जिल्लाहरूमा मोही जग्गा बाँडफाँड र मोहप नामसारीका लागि समुदाय भेला, मोही शिविर प्रशिक्षण र निवेदन दर्ता भैरहेको छ । जिल्लाको विभिन्न समुदायमा मोही किसानहरूसंग भएको कागजपत्रको आधारमा निवेदन तयार गर्न र भूमिसुधार तथा मालपेत कार्यालयमा पेश गर्ने काममा जिल्ला भूमि अधिकार मञ्चका अगूवा तथा पूर्णकालिन कार्यकर्ताहरूले सहयोग गरिरहेको छन् ।

साथै आत्मनिर्भर केन्द्रका अभियान संयोजक र अधिकृतहरुले भूमि ऐन छैठौ संसोधनले मोहीयानी जग्गा बाँडफाँडका लागि गरिएको कानूनी व्यवस्थाहरुको बारेमा छलफल र जानकारी गराउने काम भैरहेको छ ।

महोत्तरीको सीतापुर -३, को थारु टोलमा मोही भेला तथा संगठन निर्माण कार्यक्रममा सहभागीहरु

भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालयले २०७३ साल भदौ ६ गते राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी मोही लागेको जग्गा मोही र जग्गावालाले बाँडफाँट गरी लिन निवेदन दिने म्याद १ वर्ष दिएको छ । साथै मोही लागेको जग्गा मोही र जग्गावालावीच बाँडफाँटगरी सम्झूपर्ने अवधि २ वर्ष अर्थात २०७५ भदौ ५ तोकेको छ । यसरी सूचना प्रकाशन भएसँगै दशकभन्दा बढिदेखि रोकिएको मोही बाँडफाँट गर्ने बाटो खुलेको छ । अब कानुनीरूपमा दर्ता हुन सकेका मोही र सो जग्गाको जग्गावालाले मोही कायम भएको जग्गा आधा-आधा बाँडफाँट गरी लिन सक्छन् ।

विगतमा मोही लागेको जग्गा बाँडफाँट गर्दा मोहीभन्दा जग्गाधनीले नै बढी फाइदा लिएका छन् । मोहीले जग्गा लिनुपर्नेमा धेरैले नगद बुझेको देखिन्छ । यो नगद पनि कागतमा मात्र देखाइएको तर मोहीले नपाएको अवस्था छाविगतमा बाँडफाँट प्रक्रिया सरल हुन सकेको थिएन । जग्गामा आफै श्रम गर्ने मोहीले आधा जागन पाउने कुराको सुनिश्चित गर्ने र उत्पादन बढाउन उत्साहित बनाउनु मोही बाँडफाँटको उद्देश्य हो ।

मोही बाँडफाँडका लागि चाहिने कागजातहरु मोही प्रमाणपत्र वा अस्थायी निस्सा, नागरीकताको प्रतिलिपि, गाविसबाट हकखुलेको सिफारिस, मृत्यु दर्ता प्रमाणपत्र र नाता प्रमाणित गरेका कागजात चाहिने र मोही बाँडफाँडका लागि चाहिने कागजातमा मोही प्रमाण पत्र वा अस्थायी निस्सा, नागरीकताको प्रतिलिपि, स्थानीय निकायको सिफारिस, फिल्डवुक उतार र मोठ रुजु गरेको पत्र चाहिने जानकारी गराउने गरिएको छ ।

गाउँ भुमि अधिकार मञ्च : नोभेम्बर महिनामा जम्मा १२ वटा नयाँ गाउँ भुमि अधिकार मञ्च गठन भएका छन् । जसमा ३६९ नयाँ सदस्य आवद्ध भएका छन् ।

समन्वय, सहकार्य र छलफल वाता॑

महोत्तरी : मोही जग्गा बाँडफाँड र नामसारी निवेदन गाउँमै संकलन गरि मोहीलाई सहज बनाउनका लागि भूमि सुधार कार्यालय महोत्तरीमा ६ सदस्यीय समिति डेलिगेशन जाने काम भयो । कार्यालयका अधिकृत रामचन्द्र राउतले हाललाई कर्मचारी अभाव भएको र शनिवार र विदाको दिन पारेर पुष महिना भित्रगाउँमै निवेदन संकलनका लागि टोलि पठाएर सहयोग गर्ने जानकारी गराउनु भयो । निवेदक आफ्नै उपस्थिति र हस्ताक्षर पछि मात्र निवेदन दर्ता हुने र तत्कालै तारेख पुर्जा निवेदकलाई नै दिनुपर्ने जानकारी दिएका छन् ।

उदयपुर : त्रियुगा नगरपालिका जिल्ला भूमि अधिकार मञ्चको सभाहलमा मोही तथा गाउँ ब्लक जग्गा सवालमा सरोकारवाला निकायसंग अन्तर्किया कार्यक्रम सम्पन्न भएको छ । गाउँब्लक, मोही बाँटफाँड गर्न सहज रूपमा लालपुर्जा पाउने काम होस् भनेर यो कार्यक्रम गरिएको हो । नापी, मालपोत कार्यालय, राजनीतिक दल र गाउँब्लक बासी, दर्तावाल मोहीहरुलाई र गाउँ मञ्चका अगुवा कार्यकर्तालाई सहभागी गराएर विशेष गरी गाउँब्लक पुर्जा र मोही बाँटफाँड बारे छलफल अन्तर्किया भयो ।

गाउँब्लक जग्गाको लालपुर्जा वितरण गर्न विभागले निर्देशन नदिनका कारण लालपुर्जा वितरणमा ढिलाई भएका कुरा नापी प्रमुख विजयकुमार देवले बताउनु भयो । त्यसको लागि भूमि अधिकार मञ्चको तर्फबाट भूमि सुधार व्यवस्थापन विभागमा दबाव दिए लालपुर्जा वितरण छिटो हुने कुरा उहाँले राख्नुभयो । यसैगरी मालपोत कार्यालयका नायव सुब्बा तथा भूमि सुधार फाँटका केशव प्रसाद आचार्यले दर्तावाला मोहीहरुको विदेन पेश र जग्गा बाँडफाँड प्रक्रियामा सहयोग गर्ने जानकारी गराउनु भयो । साथै संयुक्त लालपुर्जा बनाउने कार्यमा पनि सहयोग गर्ने कुरा उहाँले राख्नुभयो ।

गुठी जग्गा दर्ता र विस्थापित हाकुबासीको पुनर्वासको सवाल विषय सार्वजनिक सुनुवाई कार्यक्रम, धुन्चे रशुवा

रसुवा : हाकुबासीको गुठी समस्या समाधानको लागि सरोकारवालाबीच बृहत अन्तरकिया/सार्वजनिक सुनुवाई कार्यक्रम गरियो । जिल्ला सदरमुकाम धुन्चेमा आत्मनिर्भर केन्द्र र इन्सेक्सङ्गको सहकार्यमा जिल्ला भूमि अधिकार मञ्चले हाकुबासीको सवालमा सुनुवाई कार्यक्रम आयोजना गरेको हो । २६ नोभेम्बरमा जिल्ला विकास समितिको कार्यालय प्राइगणमा बृहत सहभागितामा उक्त कार्यक्रम सञ्चालन भएको थियो । कार्यक्रममा जिल्लाका माननीय सांसद, प्रमुख जिल्ला अधिकारीसहित जिल्लाका सरकारी कार्यालय प्रमुखहरू, स्थानीय गैरसरकारी संस्था, स्थानीय सञ्चार माध्यमका प्रतिनिधिहरू र हाकुबासी लगायत करिव १५३ जनाको सहभागिता रहेको थियो ।

वन र कृषिको सम्बन्ध र नेटवर्किङ वैठक

वन र कृषिको सम्बन्ध साथै भूमिहीनको जीविकामा आएको परिवर्तनलाई समेटेर प्रकाशन गरिएको “वनले थेगेको भूमिहीन वस्ती” माथि छलफल भयो । उक्त घटना अध्ययन र त्यसबाट आएको तथ्य र सिकाइहरूलाई भूमि, कृषि र वनको षेत्रमा कार्यरत सरोकारवाला माझ सेयरिङ गर्ने उद्देश्यले मंसिर १२ (नोभेम्बर २७ तारिख) का दिन उक्त नेटवर्किङ वैठक सम्पन्न भएको छ । राष्ट्रिय मञ्चको आयोजनामा उच्चमी घर बुद्धनगरमा भएको वैठकमा मञ्च, फेरेस्ट एक्सन, फेकोफोन, प्रिन फाउन्डेशन नेपाल, सामुदायिक आत्मनिर्भर केन्द्र पारिवारिक नीजि वन संघ जस्ता संस्थाहरूका प्रतिनिधीहरू गरी १० जनाको सहभागिता रहेको थियो ।

वैठकमा रौतहटको जुडिवेला गाविसस्थित गाँउ भूमि अधिकार मञ्चमा आबद्ध भूमिहीन किसानले गरिरहेको वनमा आश्रित खेतीपातीकोबारेमा चर्चा भयो भने यस खाले अभ्यास नेपालका अन्य वन्य भूमिमा पनि गर्न सकिएमा देशको आर्थिक, सामाजिक, वातावरणीय पक्षमा समेत निकै टेवा पुग्ने कुरामा सबैको मतैक्य भएको देखियो ।

सरकारले ल्याउन लागेको एगो फेरेस्ट्री ऐन वा इको टुरिज्म ऐनको ड्राफ्टमा भूमिहीन, आदिवासी, दलित, सिमान्तकृत, महिला तथा साना किसानका सवालहरूलाई समेटेनको लागि आफूहरू चनाखो हुनुपर्ने कुरा समेत उहाँले औल्याउनु भयो । यस्ता खाले प्रयासहरूलाई स्थानीय जनसंगठन तथा निकायहरूसँग जोडेर उनीहरूको अपनत्व हासिल गर्दै अगाडी बढाउन सके यस्ता कार्यक्रमलाई दीगो रूपमा विकास गर्न सकिने धारणा सहभागीहरूले व्यक्त गरेका थिए ।

अध्ययन तथा प्रकाशन :

रौतहटको जुडिबेला गाविसस्थित फूलबारी बस्तीका विपन्न समुदायले आफूहरु आबद्ध महादेवस्थान सामुदायिक वनको खाली जग्गा उपभोग गरी आफ्नो जीविकास्तर उकास्न सफल भएको उदाहरणीय घटनाको अध्ययन गरी सोको प्रकाशन गर्ने काम भएको छ। राष्ट्रिय मञ्चका अध्यक्ष ल्याम बहादुर दर्जी र पत्रकार तथा लेखक रघु लामिछानेले संयुक्त रूपमा यस घटनाको अध्ययन तथा अनुसन्धान गर्नुभएको थियो भने यसलाई लेखन तथा दस्तावेजीकरण गर्ने काम लेखक रघु लामिछानेले गर्नुभएको हो।

अध्ययनबाट वन र कृषिको सम्बन्ध र यसबाट भूमिहीन किसानले कसरी समुदाय तथा विभिन्न संघ संस्थाको सहयोग र सामुदायिक वनको स्वीकृतिमा वनको जग्गामा खेती गरी आफ्नो जीविकामा सकारात्मक परिवर्तन ल्याउन सफल भए भन्ने कुरा समेटीएको छ। यस घटना अध्ययन वनमा आधारित कृषि र जीविकालाई नीतिगत तहमा वकालत गर्नका लागि बलियो लिखित प्रमाण हुने अपेक्षा गरिएको छ।

आत्मनिर्भर केन्द्र तथा राष्ट्रिय भुमि अधिकार मन्त्रले संयुक्त रूपमा मोही सम्बन्धी पुस्तक प्रकाशन गरेका छन्।

चन्द्र प्रकाश गिरीले लेखेको सो किताबमा मोहियानी सम्बन्धी व्यवस्था, मोहियानी प्रमाणपत्र, नामसारी, बेदखली, लगत कट्टा लगायत मोही सम्बन्धी सबै जानकारी समेटिएका छन्।

साथै, पुस्तकको अन्तिममा मोहियानी विषयक निवेदनका केही ढांचाहरु समेटिएका छन्।

जीविकोपार्जन सहयोग

काउलीबाट आम्दानी लिँदै भवनाथ

धैबुड- द जिवजिवेका ६० वर्षिय भवनाथ पौडेल तरकारी खेतीमा अनुभवी र मेहनती किसान हुन् । उनी सामुदायिक आत्मनिर्भर सेवा केन्द्रको सहयोगमा काउली खेती गरिरहेका छन् । उनले ३ महिनाअघि लगाएको काउली खेतीबाट आम्दानी लिन सुरु गरेका छन् । उनले करिव २ रोपनी जग्गामा काउली खेती गरेका छन् ।

हालसम्म उनले गाउँ नजिकै रहेको सझकलन केन्द्रमा १५० केजी काउली बिक्री गरी प्रति केजी ५० रुपियाँका दरले ७५०० रुपियाँ आम्दानी लिइसकेका छन् भने बाँकी काउली क्रमशः बिक्री गरी राम्रो आम्दानी लिने सोचमा छन् ।

काउली खेती गर्नको लागि भवनाथले आत्मनिर्भर केन्द्रबाट २ दिनको काउली खेती उत्पादन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धि तालिम लिएका थिए । उनले यो व्यवसाय सुरु गर्नको लागि ४ प्याकेट काउलीको बीउ र मल (११ केजी युरिया, ११ केजी डिएपी, ७ केजी पोटास र १.५ केजी बोरस) सहयोग पाएका थिए । उनको खेतीमा काउलीको विरुवा राम्रा छन् ।

भवनाथ पौडले भूकम्प पीडित किसान हुन् । विनाशकारी भूकम्पको कारण भएको घर पनि क्षति भएपछि उनी परिवारसहित अस्थायी टहरामा बसोबास गरिरहेका छन् । उनी भन्छन्, सरकारको राहत र तरकारी खेती गरी आएको आम्दानीले नयाँ घर बनाइ बस्ने सोंच बनाएको छु । तर हालसम्म नयाँ घर बनाउने प्रक्रिया सुरु भएको छैन ।

योजना संक्षेप : डिसेम्बर २०१६

- जिल्लास्तरीय सरोकारवाला निकायसंग अन्तर्क्रिया
- संयूक्त लाल पुर्जा निर्माणमा अभियान
- मोही जग्गा बाँडफाँड र मोही नामसारीका लागि भूमि सुधार कार्याल/मालपोतमा निवेदन पेश ।
- जोतभोग आधार प्रमाणको लागि निवेदन पेशगुठी, पुनर्निर्माण प्रक्रियामा भूमिको व्यवस्थापन र बसोबास आयोग सम्बन्धि नीतिगत छलफल ।
- जिल्लास्तर र राष्ट्रिय स्तरमा वार्षिक सहभागिमूलक समीक्षा तथा मनन् प्रक्रिया